

Emocionalna energija na techno zabavama

Lončarić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:179241>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije

Dora Lončarić

Emocionalna energija na *techno* zabavama

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Dora Lončarić

Emocionalna energija na *techno* zabavama

Završni rad

Studentica: Dora Lončarić

Mentor: prof. dr. sc. Saša Božić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Dora Lončarić**, ovime izjavljujem da je moj **završni rad** pod naslovom **Emocionalna energija na *techno* zabavama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 18. rujna 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Predmet, ciljevi i svrha	2
3. Teorijska koncepcija rada	2
4. Istraživačka pitanja.....	4
5. Metodologija	4
6. Rezultati i rasprava.....	6
6.1. Interakcijski rituali na techno zabavama, njihov nastanak i razvoj	7
6.2. Nastanak i razvoj emocionalne energije na techno zabavama.....	13
6.3. Uloga simbola u održavanju emocionalne energije izvan techno zabava i formiranje solidarnosti među sudionicima	16
7. Zaključak	18
8. Literatura.....	21
9. Prilozi.....	22
9.1. Protokol.....	22
9.2. Obavijest o istraživanju	23
9.3. Suglasnost za istraživanje	24
9.4. Kodna lista	25

Emocionalna energija na *techno* zabavama

Sažetak

Ovaj rad nastojao je pridonijeti dubljemu razumijevanju kako se stvara emocionalna energija na *techno* zabavama te time obogatiti spoznaje o *techno* zajednici, s obzirom na to da nema mnogo istraživanja ovakve tematike. Primjenjujući abduktivnu strategiju rada, koja spoznaje društvenih znanosti vidi kao izvedene iz svakodnevnih pojmova i značenja, te korištenjem metode polustrukturiranog intervjua pružena je mogućnost odgovora na eksploratorne, ali i eksplanatorne ciljeve istraživanja. Stoga je ovo istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua nastojalo verbalizirati osjećaje stvarnih ljudi u njima običnim situacijama. Upoznavajući interakcijske procese na *techno* zabavama, rad otkriva da je riječ o kompleksnijim odnosima nego što bi se dalo pretpostaviti. Iza kulisa devijantnosti pronađena je zajednica ljudi koji se ponajprije mogu okarakterizirati kao solidarni. Istraživanje je pokazalo da postoji konzumiranje opojnih sredstava kao dio rituala koji omogućuje dublju socijalizaciju, ali također se taj aspekt ne naglašava kao ključan dio. Upravo manji, odvojeni rituali s prijateljima i novim poznanicima koji se događaju tijekom plesanja pokazali su se značajnim za uspostavljanje emocionalne energije. Isto tako, detaljnijim spoznavanjem interakcijskih rituala fenomen plesa isplivao je kao jedan od važnih faktora za transmisiju emocionalne energije. Razlike postoje s obzirom na različit način (ne)konzumiranje opijata, a to dovodi do razlika u strukturi rituala pojedinih grupa.

Ključne riječi: emocionalna energija, teorija interakcijskih rituala, Collins, *techno*, zabave.

Emotional Energy at Techno Parties

Abstract

This paper was intended to create a deeper understanding of how emotional energy is generated at techno parties and thus enrich the knowledge about the techno community itself, given that there is not much research on this topic. Applying an abductive work strategy, that sees the knowledge of the social sciences as derived from everyday concepts and meanings, and using the method of semi-structured interview, the possibility of responding to exploratory and explanatory research goals was provided. Consequently, this research, through the method of semi-structured interview, sought to verbalize the feelings of real people in what to them

appears as ordinary situations. Getting to know the interaction processes at techno parties, it became clear that these situations create complex relationships than the social labels would let one suggest. Behind the scenes of deviance, there is a community of people who can primarily be characterized as solidary. Research has shown that there is a consumption of narcotics as part of a ritual that allows for deeper socialization, but also it is not emphasized as a key part. It is precisely the smaller, separate rituals with friends and new acquaintances, that occur between and during dances, that have been crucial for establishing emotional energy. Likewise, with a closer understanding of interaction rituals, the phenomenon of dance emerged as one of the important factors for the transmission of emotional energy. There were differences brought up due to the (non) consumption of drugs, which has led to differences in the structure of rituals in some groups.

Keywords: emotional energy, Interactional Ritual Theory, Collins, techno, parties.

1. Uvod

„Emocionalna energija je kontinuitet koji polazi od „gornje“ razine emocionalne energije, odnosno dijela s emocijama samopouzdanja, entuzijazma, dobrog samo-osjećaja. Zatim taj kontinuitet prolazi kroz srednji raspon blage normalnosti, time dolazeći sve do „donje“ razine s emocijama depresije, nedostatka inicijative i negativnih samo-osjećaja“ (Collins, 2004: 108). Interakcijski rituali formiraju umrežene lančane strukture koje se protežu kroz vrijeme. Koncept emocionalne energije u sebi nosi širu sociološku važnost jer pojedinci prenose EE sa sobom od iskustvene situacije do idućeg interakcijskog susreta, čime utjelovljuju ono što se podrazumijeva pod interakcijskim ritualnim lancem (Erickson, 2007). Tako da ponovni ulazak u interakciju ovisi o rezultatima prikupljene razine emocionalne energije tijekom posljednje ostvarene interakcije. Kao ključne u teoriji IR mogu se izdvojiti emocije i simboli koji prenose EE kroz situacije. Teorija ritualnih interakcija kao radikalna mikrosociološka perspektiva stavlja naglasak na transformaciju emocija u procesu interakcije. Naime, pojedinci na podsvjesnoj razini imaju „očekivanje da se mogu koordinirati s tuđim odgovorima, glatko preuzeti uloge u neprekidnom tijeku interakcije, a time anticipirati akumulaciju emocionalne sile unutar uspješnog interakcijskog rituala. Emocionalna energija postoji kao sklop takvih očekivanja, temelj uspješne ritualne interakcije u određenim situacijama“ (Collins, 2004: 119). Nadalje, interakcijski rituali, kao jedan od ishoda, proizvode moralnu solidarnost, no na varijabilan način unutar populacije. Stoga će emocionalno mapiranje različitih vrsta interakcija omogućiti uviđanje u to koji se simboli kada mogu koristiti.

Ovim radom želi se ostvariti dublje razumijevanje kako se stvara emocionalna energija na *techno* zabavama i time obogatiti spoznaje o *techno* zajednici, s obzirom na to da nema mnogo istraživanja pa ni literature o ovoj tematici. Također, dodatna vrijednost ovoga istraživanja nalazi se u proširivanju teorije interakcijskih rituala na *techno* zabave. Odnosno, implementacijom radikalne mikrosociološke teorije kao kritičke membrane pruža se obožavateljima *techno* scene mogućnost da iznesu svoje osjećaje i subjektivno iskustvo *techno* zabava, koje ima veliko značenje za njih te o kojoj su stoga bili itekako voljni dijeliti svoje stavove i iskustva. Shodno tomu, u nastavku se nalazi obrazlaganje predmeta, ciljeva te svrhe rada. Ono se nadopunjuje lociranjem teorijskih koncepata unutar Collinsove teorije interakcijskih rituala te se zatim postavljaju istraživačka pitanja. Nakon pojašnjavanja korištene metodologije slijede rezultati i rasprava kojima se tematski analiziraju dobiveni podaci. U zaključku sumirani su glavni nalazi te iznesen prijedlog daljnjih istraživanja u tome području.

2. Predmet, ciljevi i svrha

Predmet istraživanja: procesi postizanja različitih razina emocionalne energije na *techno* zabavama

Ciljevi istraživanja:

1. Opisati nastanak i razvoj emocionalne energije na *techno* zabavama.
2. Opisati interakcijske rituale na *techno* zabavama.
3. Objasniti nastanak i razvoj interakcijskih rituala na *techno* zabavama.
4. Objasniti ulogu simbola u održavanju razine emocionalne energije među pojedincima izvan *techno* zabava.
5. Objasniti povezanost emocionalne energije i simbola stvorenih interakcijskim ritualima s formiranjem solidarnosti među sudionicima.

S obzirom na to da nema mnogo literature koja se bavi navedenom temom, svrha ovoga istraživanja pridonosenje je spoznajama o *techno* kulturi.

3. Teorijska koncepcija rada

Sociologija emocija postavlja se sve više među neka od glavnih pitanja sociologije jer ono što društvo drži zajedno, kao i ono što mobilizira sukobe, upravo su emocije. Teorija lanaca interakcijskih rituala predstavlja kulminaciju više od tri desetljeća analize mikro temelja sociologije. Pri kreiranju teorije koja zahvaća jedno radikalno gledište mikrosociologije (Erickson, 2007), Collins je pokušavao istaknuti kako mikrorealnost bilo koje društvene strukture predstavlja predvidljivi obrazac ljudskih asocijacija koje ljudi primjenjuju u interakciji s određenim fizičkim predmetima i mjestima. On također naglašava kako to „mora biti tako jer ljudske kognitivne sposobnosti ne dopuštaju ljudima da se organiziraju na bilo koji drugi način“ (Collins, 1981: 996). Uvođenjem u elemente ovoga mikrosociološkoga pristupa Collins pokazuje kako teorija IR proizlazi iz jedinstvene kombinacije Durkheimove i Goffmanove analize rituala (Erickson, 2007). Ako se može pomoću teorije interakcijskih rituala objasniti situacije i procese zbog kojih pojedinci osjećaju određene emocije u pojedinim situacijama, spoznajno će se doći korak bliže k formiranju socioloških teorija. Emocionalni dio teorije, uz strukturalni i kognitivni dio, daje dinamiku bitnu za realnost teorije (Collins, 2004).

Collins (2004) navodi četiri "sastojka" koji su potrebni za ostvarivanje interakcijskih rituala. Kao prvi navodi neophodnost fizičke prisutnosti prilikom interakcije, odnosno da su dvoje ili

više ljudi fizički okupljeni na istome mjestu. Time se ostvaruje mogućnost da jedni na druge utječu svojom tjelesnom prisutnošću, bilo da je to u prvom planu njihove svjesne pažnje ili ne. Nadalje, kako bi sudionici rituala imali predodžbu o tome tko sudjeluje, a tko ne, postoje *outsideri*. Također prema teoriji IR, pojedinci usredotočuju svoju pažnju na zajednički objekt ili djelatnost, a međusobnim komuniciranjem postaju svjesni žarišta pozornosti. Ipak, ključan je aspekt teorije IR da ostvarivanjem prethodno navedenoga dolazi do dijeljenja zajedničkog raspoloženja ili emotivnog iskustva. Naime, što osobe više stavljaju fokus na zajedničke aktivnosti, to postaju svjesnije onoga što jedni drugima čine. Stoga dolazi do povećavanja svjesnosti osjećaja te intenzivnijeg proživljavanja zajedničkih emocija jer svjesnost jednih o drugima postaje dominantna.

Osim *sastojaka*, Collins izdvaja i četiri glavna ishoda rituala. Ovisno o tome koliko su ti *sastojci* uspješni u međusobnom nadopunjavanju, može se dosegnuti visoki stupanj međusobne usredotočenosti i emocionalno dijeljene pozornosti. Sukladno tomu, sudionici interakcije doživljavaju emocije „1. grupna solidarnost, osjećaj članstva;

2. emocionalna energija [EE] kod pojedinca: osjećaj povjerenja, uzbuđenja, snage, entuzijazma i inicijative za poduzimanje akcije;

3. simboli koji predstavljaju grupu: amblemi ili druge reprezentacije (vizualne ikone, riječi, geste) za koje članovi osjećaju da su povezani s njima kolektivno; to su Durkheimovi "sveti objekti"“. Osobe napumpane osjećajima grupne solidarnosti tretiraju simbole s puno poštovanja i brane ih od nepoštivanja stranaca, pa čak i više, upućenih odmetnika.

4. osjećaji moralnosti: osjećaj moralne pravičnosti grupe, poštivanju njenih simbola i obrani od prijestupnika. Uz to ide i osjećaj moralnog zla ili neprimjerenosti u kršenju solidarnosti grupe i njene simboličke reprezentacije“ (Collins, 2004: 49).

Teorija interakcijskih rituala konceptualizira emociju kao društveno nastalu pozitivnu energiju, a ne kao socijalno ograničenu. Istraživanja koja ispituju osjećaje koji nastaju usred otklona normalnog tijeka interakcije mogu pružiti samo ograničenu vrijednost (Erickson, 2007). Collinsovo isticanje važnosti emocionalne energije prizemljuje se u socijalno nastalim pozitivnim emocijama, koje su vidljive u iskustvima obožavatelja. Naime, zbog fokusa teorije IR na mikrointerakciju kao fundamentalnu društvu, primjena teorije IR pruža alternativni pristup proučavanju socioloških fenomena. Naime, ovaj mikrosociološki pristup doprinosi razumijevanju obožavatelja, što može biti komplementarno makro razini. Shodno tomu, opseg

teorije IR čini sintezu mikro i makro razina što ju čini primjenjivom na mnoge aspekte društvenog života (Cottingham, 2012).

Uzimajući u obzir njezinu široku primjenjivost, u nastavku ovoga rada obradit će se istraživačka pitanja koja su proizašla iz upoznavanja s IR teorijom. Naime, kako bi spoznali rađa li se EE kao ishod rituala na *techno* zabavama, bilo je potrebno spoznati koji su interakcijski rituali prisutni na zabavama te kako su nastali. Kao jedan od ishoda provjeravala se solidarnost koja se budi iz povećanja svjesnosti dijeljenja osjećaja te proživljavanja zajedničkih emocionalnih iskustava. Ovisno o tome koliko su sastojci rituala uspješni u kombiniranju, može doći do stvaranja simbola te se stoga nastojalo ispitati ulogu tih simbola u održavanju EE izvan *techno* zabava.

4. Istraživačka pitanja

1. Kako emocionalna energija nastaje i razvija se na *techno* zabavama?
2. Koji su interakcijski rituali prisutni na *techno* zabavama?
3. Kako nastaju i razvijaju se interakcijski rituali na *techno* zabavama?
4. Kakvu ulogu imaju simboli u održavaju razine emocionalne energije među pojedincima izvan *techno* zabava?
5. Stvaraju li interakcijski rituali emocionalnu energiju i simbole kojima se budi solidarnost među sudionicima?

5. Metodologija

Abduktivna strategija rada bavi se spoznajama unutar društvenih znanosti kao izvedenima iz svakodnevnih pojmova i značenja, odnosno iz društveno konstruiranog međusobnog znanja (Blaikie, 2000). Korištenjem metode polustrukturiranog intervjua pruža se mogućnost odgovora na eksploratorne, ali i eksplanatorne ciljeve istraživanja. Stoga je ovo istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua nastojalo verbalizirati osjećaje stvarnih ljudi u njima običnim situacijama. Kao što i sam Collins (2004) ukazuje, obrasci emocionalne energije mogu se proučavati tako da pojedinci daju izvještaje o svom subjektivnom iskustvu u različitim situacijama. Vanjski promatrači također mogu objektivno mjeriti emocionalnu energiju. Međutim, trenutna je pandemijska kriza onemogućila realizaciju metode promatranja sa sudjelovanjem na terenu.

S obzirom na to da je riječ o kvalitativnom istraživanju, naglasak je prilikom odabira uzorka i konstruiranja instrumenata bio na ostvarivanju dubine prikupljenih informacija više nego na generalizaciji prikupljenih podataka. Među populacijom posjetitelja *techno* zabava odabrane su osobe koje su aktivne u izlascima i koje imaju minimalno godinu dana iskustva na *techno* sceni. Kvalitativno usmjerena studija zahtijeva pažljiv odabir uzorka. Stoga, iako se koristi relativno mali uzorak od svega četiri sugovornika/sugovornice, on je usklađen sa zahtjevima da pruži dovoljan opseg i bogatstvo informacija o temama kojih se dotiče istraživanje. Istraživanje se provelo na prigodnom uzorku s dva sugovornika, S_1 je iz Šibenika i S_2 iz Zagreba. Također su bile uključene dvije sugovornice od kojih je S_3 iz Klagenfurta i S_4 iz Rijeke. Sugovornici su dobi od 23 i 20 godina, a sugovornice imaju 23 i 18 godina. Sugovornici/sugovornice odabrani su nasumično, odnosno sa sugovornicom iz Klagenfurta stupilo se u kontakt preko poznanice, dok je drugu sugovornicu autorica rada osobno znala od prije. Isto vrijedi za sugovornike, oboje su poznanici.

Korištenje metode polu-strukturiranog intervjua omogućava sugovornicima i sugovornicama da slobodno iznose svoje osobna viđenja, a opet se određenim stupnjem strukturiranosti intervjua izbjegava mogućnost da se pojedine teme, koje su unaprijed određene, zaobiđu tijekom intervjuiranja. No, to ne znači da je svaki intervju nužno identičan u načinu provedbe. Tijekom razgovora sa sugovornicima nije došlo do postavljanja pitanja na točno istom mjestu, niti je bila isključena mogućnost postavljanja potpitanja koja će dovesti do potpunijih odgovora kada sugovornici/sugovornice nisu znali kako odgovoriti. Odnosno, korištenje metode polu-strukturiranog intervjua omogućilo je da sugovornici i sugovornice ovoga istraživanja, u intervjuiima koje daju, odgovaraju na gotovo ista pitanja. To u podacima dobivenim nakon provedbe polu-strukturiranih intervjua, olakšava njihovo grupiranje jer je materijal na određeni način već kodiran po pitanjima polu-strukturiranog intervjua. Također, metoda polu-strukturiranog intervjua odabrana je zbog toga što pruža dubinski uvid u podatke povlaštene naravi. Tijekom vođenja intervjua, zbog situacije sa COVID-19, nije bilo tipičnog provođenja razgovora sa sugovornicima licem u lice, već su se intervjui održavali putem Zoom platforme. Time se nastojao zadržati dojam privatnog okruženja u kojemu sugovornici i sugovornice mogu iznositi svoje osjećaje i iskustva. Upravo zbog toga što su sugovornici govorili o temi koja predstavlja njihovu strast te zbog profila mlade istraživačice slične njima, pretpostavlja se da su iskreno i bez zadržavanja iznijeli informacije (Petrić, 2014).

Tijekom vođenja razgovora vodilo se računa i o neverbalnim aspektima razgovora, odnosno točnost se provjeravala tijekom prikupljanja. Intervjui su provedeni tijekom kolovoza 2020.

godine. Kroz cijelo istraživanje poštivale su se etičke norme. Sugovornici su putem informiranog pristanka upoznati sa svojim pravima i s prirodom istraživanja, kao i s onim što se od njih u istraživanju očekuje. Osigurana im je potpuna anonimnost, te se u svakom aspektu istraživanja brinulo da identitet sugovornika i sugovornica u nekom aspektu ne bude otkriven. Tijekom transkribiranja intervjua izostavili su se njihovi osobni podaci, kao i svi podaci koji bi mogli implicirati identitete sugovornika i sugovornica. Pismenom izjavom potvrđen je pristanak sudjelovanja. Intervjui su snimani preko Zoom platforme i diktafonom te transkribirani i kodirani.

6. Rezultati i rasprava

Raveovi su započeli kao nelicencirane cjelonoćne plesne zabave koje uključuju razne žanrove elektroničke glazbe. Krajem 1980-ih, početkom 1990-ih, riječ *rave* korištena je za opis osebjune kulture mladih koja je izrasla iz *Detroit techno* i *Chicago house* glazbene scene. Zbog široke rasprostranjenosti droga koje su bile prisutne u toj kulturi te zbog progona zakona, *raveovi* su ostvarili promjenu mjesta događaja, preselivši se tako u zatvorene licencirane noćne klubove (Kavanaugh, Anderson, 2008). Fizička konfiguracija kluba bitna je za razvoj emocionalne energije jer tjelesna prisutnost olakšava ljudima da prate međusobne signale i tjelesne izraze. Shodno evolucijskim teorijama „ljudi kao životinje su evoluirali sa živčanim sustavima koji obraćaju pozornost jedni na druge: uvijek postoji mogućnost borbe ili širenja alarma; ili, s pozitivne strane, mogući seksualni kontakt i općenito više društvene geste.“ (Collins, 2004: 54). Potrebno je uzeti u obzir konfiguraciju *techno* klubova jer se ona razlikuje od drugih vrsta zatvorenih klubova. Naime, unutar *techno* klubova postoji jasno određen prostor ili *floor* kako to sugovornici nazivaju, u kojemu se DJ pult nalazi na povišenome, a ispred njega velik je i prazan prostor, specijalno određen za plesanje. Negdje po strani nalaze se mjesta za sjedenje, koja su većinom separei, poneki stol bez stolica ili se uz šank nalazi svega nekoliko visokih stolica. Uglavnom nije riječ o tipičnom stolu sa stolicama kao što je to slučaj u klubovima koji ne puštaju takav glazbeni žanr. Upravo jer je riječ o klubovima kao fizički odijeljenim prostorima koji omogućuju nesmetano odvijanje interakcije među, u slučaju ovog rada, obožavateljima *techno* glazbe, povećava se vjerojatnost da će prisutnost na takvim zabavama rezultirati interakcijskim ritualom koji će pojačati emocije (Turner, Stets, 2011).

6.1. Interakcijski rituali na techno zabavama, njihov nastanak i razvoj

Počeci izlazaka svih sugovornika i sugovornica bili su uglavnom s njima nekom bliskom osobom, bilo da je riječ o prijateljima ili obiteljskoj vezi. Naime, u slučaju S_1 i S_4 riječ je o osobama koje su starije od njih te koje su već bile upoznate s *techno* scenom. Dok su S_2 i S_3 zajedno sa svojim vršnjacima otkrili draži *techno* scene.

„Pa oduvijek mi se sviđala techno muzika, različite vrste techno muzike i ne znam, kad sam se s njom upoznala, tada smo vidjele da imamo to zajedničko i pošto tu ima takva dva kluba u kojima baš sviraju takvu muziku smo počele tamo izlaziti van i onda s vremenom smo počele i u Beč, i u Graz i tako na malo ove veće.“ (S_3)

„Pa počeli smo tak da prvo smo slušali trance i onda smo se pitali kao gdje bi mogli kao izaći na trance i onda smo skužili da tog nema u Zagrebu i onda smo vidli jedan klub koji se zvao Boogaloo. Tamo je sve počelo.“ (S_2)

Grupe u kojima izlaze sugovornici nastale su jer postoji zajednička ljubav prema *techno* glazbi. Kod S_2 postojalo je poznanstvo članova od prije, ali kada su shvatili da svi vole *techno*, probali su otići zajedno van i svidjelo im se. S_3 istaknula je ljubav prema *techno* glazbi kao ujedinjavajući faktor njezine grupe te činjenicu da stoga izlaze na isto mjesto. Dok je S_4 čak upoznala svoju grupu na jednoj *techno* zabavi i tada je njihovo prijateljstvo započelo. Iako sugovornici spominju stalnu grupu ljudi s kojima izlaze, opet nije riječ o čvrsto zatvorenim grupama koje se odlučuju samo na interakciju s pripadnicima vlastite grupe. Naprotiv, govore o *techno* zabavama kao o dosta fluidnom prostoru prijateljskih odnosa gdje pojedinci izlaze i ulaze u interakcije bez ustručavanja. To što se ne poznaju nije prepreka jer zbog otvorenosti sugovornika, do upoznavanja može doći vrlo brzo. Štoviše, sugovornici ističu kako ostaju u kontaktu s ljudima koje su upoznali na *raveovima*. Drugim riječima, primjetno je kako unutarnja fluidnost veza i susreta stvara granice prema vanjskim grupama koje se nalaze u drugim fizičkim prostorima te koje puštaju drugu vrstu glazbe.

„Imam sad kao tih četiri, pet ljudi s kojima izlazim na te partije, ali pošto sam tak dugo na partijima znam pun kurac ljudi kaj partija pa ono mogu sam otići u klub i znam da ću i dalje vidjet tamo svoje ljude.“ (S_2)

„E to je super stvar kod tehnjave šta ima jako puno ljudi koje tamo upoznaš i ti ljudi zapravo ostanu s tobom u kontaktu. (...) Ali onda neki stalni prijatelji su mi jedne dvije frendice s njima uvijek izlazim van jer smo si tu iz Rijeke. A na tehnjavi uvijek vidiš

nekoga koga si upoznao na prijašnjoj tako da se uvijek nađe neka grupa i uvijek je raznovrsno.“ (S_4)

„ (...) čim ti neko uhvati ruku ak ga ne poznaješ odma se pozdraviš ej di si šta si jer znaš da ta osoba je dobra da ti neće ništa napraviti. I odeš za njim, znaš da ti neće bit ništa. Odeš za njim popričaš i gledaš ga kao bok ja sam (ime). Il te počasti il kao daj ajde odi sa mnom van pričat ono.“ (S_4)

Ono što sugovornici nazivaju *zagrijavanje* je proces u kojem se kao grupa pripremaju za izlazak. Kod S_3 riječ je o svakidašnjem spremanju za izlazak gdje se žene šminkaju, oblače i slično te to sve rade odvojeno od muškaraca koji se zabavljaju na biljaru. Dok kod ostalih sugovornika i sugovornice postoji specifično organiziranje ljudi i zadaća vezanih uz to tko što donosi, također se pripremaju opojna sredstva koja će konzumirati na zabavi te se međusobno priča i sluša slična muzika koja će se slušati u izlasku.

„Nađemo se par sati prije partija, odemo cugat, pušit il šta već. Pričamo šta, slušamo muziku pripremamo se i onda idemo na parti.“ (S_2)

„Prije partija ako postoji neki dogovoreni izlazak prije partija ili si u nekom stanu ili piješ neko piće i ono negdje vanka sjea si na piće i ako je u stanu ono se zagrijavaš lagano. (...) onda uglavnom rješim nešto prije, a oni vole uzimat MDMA pa onda se rade bombice. Sve se to slaže i to im je uglavnom, pušta se neka muzika koja je ne baš ista koja će svirat, ali nešto slično.“ (S_1)

„ (...) ko nosi zvučnik, ko nosi vodu, ko nosi cigare, ko nosi travu, ko nosi šta znači uvijek se dogovorimo međusobno.“ (S_4)

Pri opisivanju dolaska na zabavu S_1 i S_2, S_4 započeli su opis pozdravljanja zaštitara i ljudi koji rade u klubovima, što prema Goffmanu (1967) može upućivati na postojanje prisnosti, koja omogućuje sudionicima razgovora da privremeno spuste zaštitu i upotrijebe niz pravila koja su primjenjiva na razgovor kao epizodu interakcije. Sama zabava sastoji se od plesanja koje čini vrlo važan faktor interakcije, te raznih digresija koje uključuju neki oblik socijalizacije. Prilikom socijalizacije s drugima, koji ne moraju nužno biti samo članovi grupe, sugovornici se znaju *popraviti*, što znači da odlaze u odvojeni prostor kako bi tamo uživali neki oblik droge i time si podigli fizičku spremnost te cjelokupno stanje. U slučaju S_1 i S_2 te radnje odvijaju se u zahodu, dok S_4 navodi krov tvornice u kojoj se odvijaju zabave. U biti riječ je o mjestima koja im omogućuju određenu privatnost, a opet im dozvoljavaju da čuju muziku. Iako su S_2 i

S_3 naveli konzumaciju opijata kao djela večeri, nisu ju istakli kao fokus, već su vodili računa da naglase kako je glazba bitna. Kod S_1 nije bilo istog strastvenog preusmjerenja fokusa na glazbu. Također, kako su svi osim S_3 konzumirali neku vrstu droge, primjetno je da postoje određene različitosti kada se promatra tijek događanja ili duljina trajanja večeri. No ne i kada je riječ o doživljaju zabave.

„Hmm (stanka) o tome moram razmisliti. Pa vjerovatno vjerovatno, ahhh ovisi. Ako si izašao s dobrom ekipom i ako si izaša tako s ekipom za zabavu i sviđa ti se muzika, muzika je dobra, može proći i bez toga. Ali kao ipak nekako mi se čini da je sastavni dio tog izlaska ipak uzeti nešto.“ (S_1)

„(...) ovisi ko vrti. Ak vrti neko kog znam prvo ću odma doć do njega pozdravit ga ono malo plesat derat se njegovo ime i tak to ohrabrivat ga. Onda se nakon toga ide u WC, di se svi družimo. U WC-u malo popravljamo i tak to. Onda opet odemo plesati i ono srećneš nekog putnika koji je tebi došo i tak. U biti cijelo večer provedem, ja barem, ono srećući ljude koje znam, pričajući s njima, isto na odlazak u WC s njima. Ali kao glavni fokus je uvijek glazba tamo i uživanje u glazbi i plesanje.“ (S_2)

„ (...) to ti je ono ko ritual točno znaš di ideš. (...) Kad dođeš već na parti nisi sav svoj realno nisi sav svoj jer uzeo si nešto, al naravno to nije bit (...). Ja preferiram ponekad ić normalna zato šta ja volim tu muziku, ja ne volim ta opojna sredstva šta su tamo znači meni je bitna muzika ništa drugo. (...) naravno znaš zaštitare popričaš s zaštitarima, pričaš s ljudima koji rade tamo. (...) Odeš pozdravit ljude ili tebe ljudi dođu pozdravit (...). I onda kad te krene baš ono lupat lupat odeš danceat. Znači danceanje je meni nešto tolko posebno. (...). Da i onda ono ako se trebaš ić popraviti, ako se trebaš ić smirit il nešto odeš opet si na neku buksicu sa društvom. Onda tamo sjediš pričaš kako ti je ono kakva ti zika, kakav ti je DJ bio prije, poslije. Pa ti dođu opet neki novi ljudi pa se upoznavaš s njima. Kao ideš na krov 15 minuta onda budeš dva sata tamo jer jednostavno ti vrijeme tolko proleti da ti nisi ni svjestan. I onda se opet vratiš dancat naravno. Znači to ti je to znači danceanje i onda odeš opet s nekom grupicom van.“ (S_4)

Uočene su razlike u odnosu na druge grupe na *technu* kod S_2 i S_4, oni smatraju da nisu konzervativni u smislu da ne nameću svoja stajališta drugima i da su izrazito otvoreni prema novim članovima. S_1 istaknuo je kako je grupa s kojom je povezan preko obiteljskog prijatelja ipak zatvorenog tipa, dok druga grupa gdje je dobar sa svima preferira otvoreni tip, odnosno

prihvaćaju nove ljude u izlasku. Kao karakteristike po kojima se pripadnici njezine grupe razlikuju od *outsidera* S_3 je istaknula upravo to da njezina grupa ne konzumira drogu. To ukazuje na postojanje različitih vrsta rituala, kao i različitih skupina posjetitelja. S_3 navodi kako se ne želi asociirati s ljudima koji se drogiraju te da je to isto jedan od razloga zašto se prestala družiti s grupom s kojom je izlazila. Pojedinci iz njezine grupe koja se nije drogirala *upali* su u društvo koje se drogira te su i sami počeli s konzumiranjem opijata. To označava da pojedinci koji ne konzumiraju opijate ulaze u interakciju s onima koji konzumiraju. No, ni sama S_3 nije istaknula (ne)konzumiranje droge kao ključno za ulazak u interakciju s nekim, već je istaknula ljubav prema određenom žanru *techno* muzike. Ipak, postoji razlika u emocionalnoj dinamici s obzirom na (ne)konzumiranje opijata. S_3 tvrdi da tijekom večeri ima period umora koji nije prisutan kod drugih sugovornika u tom obliku. Drugi sugovornici pokazuju oscilacije u emocionalnoj energiji, no prilikom pada emocionalne energije nisu iskazali predomišljanje za odlazak iz izlaska zbog umora, već je to period kada se idu *popraviti* kako bi mogli nastaviti sudjelovati do kraja zabave te kasnije otići i na *after*.

„ (...) U tome se razlikujemo od drugih da se ne drogiramo tako. Ne uzimamo MDMA, one sintetičke droge ili šta god, neg mi jednostavno odemo tamo, doslovno se rasplešemo se 6-7 sati. I super nam je, ne treba nam ni alkohol ni nikakve droge, nego jednostavno svira recimo jedna vrsta drum&bass, mi samo plešemo, odemo doma i imali smo super provod i sve.“ (S_3)

„ (...) ako mi se već ovako ne dopadaš naravno da neću s tobom pričati, pogotovo ako pričaš koje kakve gluposti, onda definitivno neću s tobom razgovarati. Ali kada vidim onako okej, imamo ovako sličan stil već i kad uđemo u priču tako i dobro se slažemo, onda ćemo se sprijateljiti (...). I onda ako slušaš tu muziku naravno da ćeš s nama izać van i tako, ako ne, onda možeš otić na piće, al ne sad onako uvijek nam je bilo bitno gle slušaš drum & bass idemo, i onda se tako i sprijateljish.“ (S_3)

Pred kraj zabave dogovara se *after*. *After* je vrlo interesantan dio rituala jer uključuje nastavak događaja koji su se odvijali na samoj zabavi, ali u opuštenijem tonu. S_3 nije imala nikakve rutinske običaje sa svojom grupom, a nisu ni išli na *aftere* nakon zabava jer su bili preumorni za nastavak druženja. Tu se isto primijeti razlika u odnosu na ostale grupe koje prakticiraju konzumaciju droga te stoga imaju poboljšane tjelesne funkcije u smislu izdržljivosti, što je S_4 napomenula. S_2 sam je sudjelovao u kreiranju običaja, poput *aftera*, unutar svoje grupe jer je već posjedovao to iskustvo iz izlazaka s prijašnjim grupama. S_1 nije imao značajnog utjecaja u oblikovanju takvoga običaja, on je prihvatio postojeće. Dok je kod S_4 situacija slična kao

kod S_2, odnosno kada su se ona i njezine prijateljice formirale kao grupa, izgradile su i neke svoje običaje.

„Ritual nam je slikat se prije i poslije. Znači prije partija, tokom partija, kraj partija i after i sljedeće jutro znači to su nam ono. Ta naša grupa mi se većinom ne volimo slikat, ali kad smo na tehnavi naravno da ćeš se slikat jer više nema tih kompleksa, znači nema ih. I najljepša stvar ti je sljedeći dan ili ovisi nakon aftera se nađete na kavi il kod nekoga i onda se gledaju te slike i videi i sve to. Ili odeš u mobitel i nađeš 4 nova kontakta nemaš blage ko je to. Popunjavamo si međusobno rupe, ko se čega sjeća ko se ne sjeća, pa se čudimo ko je šta reko ko nenormalni onako dobro. Ritual nam je po ljeti uvijek nakon aftera i nakon partija otić na plažu uzet dvije pive i zapalit pljugu, znači gledat sunce onako lijepo chillat sa zvučnikom ako nije prazan. (...) Ti rituali su nastali kad smo se nas tri skupili i to se desilo kompletno slučajno.“ (S_4)

„Kad smo tek počeli partijat ja sa ovom drugom ekipom, prvo nismo znali da se može ostat dan dva nakon izlaska vani. Trebalo nam je neko vrijeme da skužimo da after postoji, al to jednom smo ostali nakon 2018. u OTV-u i nakon tog aftera smo počeli afterirat. (...) imam tu neku dozu malu autoriteta, čak bi reko jer sam među starijima u grupi pa moje mišljenje se malo više uvaži. Pa evo imam ono dosta racionalnije razmišljam od njih pa ono kad im objasnim fino na lijep način shvate stvari. Vezano je za sve te izlaske. Tipa ja izlazim puno duže sad od njih, a oni puno kraće pa ono nisu još skužili par stvari.“ (S_2)

No *after* ima vrlo važno značenje jer na *afteru* dolazi do jačanja povratnog nabijanja emocija. Pozitivni osjećaji sa zabave, poput osjećaja pripadnosti koji je istaknuo S_2, prolongiraju se ostajanjem nakon završetka zabave, što u konačnici utječe na jačanje cjelokupnog intenziteta emocionalne energije. Pojedinci su motivirani ostati duže jer žele doživjeti pozitivnu emocionalnu energiju. Oni zapravo kroz *after* pokušavaju maksimirati razinu emocionalne energije koliko god mogu, što u nekim slučajevima traje i do dan dva nakon završetka zabave. Upravo te trajne emocije utječu na ukupni osjećaj probitka te, ako se uspiju održati, one pojačavaju dugoročni osjećaj emocionalne energije (Turner, Stets, 2011).

„znači after ti nikad nije skoro sa ekipom sa kojom si došo znači nikad. Možda ti bude jedan iz te ekipe. (...) na afteru ta lagana muzika i pričaš. Na afterima se najčešće upoznaješ s ljudima ono jer nemaš blage ono ti si došo kod nekog, a ni ne znaš kod kog si doma samo znaš da si došo na after. Ti si tu na afteru i onda vidiš kod koga si tako

upoznajesh zapravo ful puno ljudi. Ne želiš ić doma u tome je stvar. Znači ne želiš da to završi. Zato šta ti je tako lijepo onako moš pričat sa svima o svačemu i uvijek slušaš muziku koja ti paše. Uvijek se pita šta ćemo slušat ovo ono. Taj lik koji radi after uvijek se pokušava napraviti ti ko da se osjećaš doma. Pita te oćeš jest, oćeš pit, oćeš deku, oćeš ić spavat tamo ti je soba odi odmori. To i uvijek se pobrinu da si oke. Znači to, uvijek ti žele pomoć il nešto to je tako jedno lijepo iskustvo.“ (S_4)

„U biti se razmišlja di je after najviše, tih zadnjih 10, 15 minuta. Kao do tad se after ne spominje onda kad je najkritičnije se krene razmišljat. (...) Satima samo kljucamo. Obično pokušavamo usredotočit kao zanimaciju i interes svih kao da tražimo nešto, obično ak nam fali trave. Pa kao tražimo travu satima, satima, a ono ak pročitaš između redova sam se nikom ne da doma i niko ne želi otić jedan od drugog. (...) uvijek ostanemo nakon, barem ono 10, 15, 20 sati. Obično odemo na školsko igralište naše jer ono dosta ljudi je išlo tu i na kvart i osjećamo se sigurno (...) Svima je dobro u tim trenutcima dok smo na afteru i onda kad odeš negdje di nisi s ljudima s kojima si proveo tu večer, onda ono ne osjećaš se ko da pripadaš i tak..“(S_2)

Međutim, kod S_1 nešto je drugačija situacija. Naime, on je sam sebe istaknuo kao *vanjskog suradnika, ležernog člana* dviju grupa s kojima izlazi, čime se dobiva uvid kako je biti s druge strane fluidnosti. U jednoj grupi s kojom izlazi postao je član jer je dobar s obiteljskim prijateljem pa je u tu grupu ušao preko njega, koji je ujedno osoba koja ga je upoznala s *techno* scenom. Zatim je postao dobar i s ostatkom te grupe. U drugoj grupi s kojom izlazi nema čvrstih odrednica članstva, odnosno ljudi koji su izlazili na isto mjesto postali su članovi grupe. Iz te druge grupe dobar je sa svima, što znači da nema pojedinca koji ga je uveo u tu grupu. Njegovo rijetko druženje s drugom grupom izvan zabava te to što povremeno sudjeluje u ritualu *aftera*, dovelo je do toga da on sebe ne vidi kao stalnog člana. Njegova slaba povezanost s grupom primjetna je i u njegovoj jasnoj nesigurnosti prilikom odgovaranja na pitanje kako se druga grupa formirala te koji su joj interesi. Iz toga možemo primijetiti kako EE proizvedena na *techno* zabavama nije dostatna za osiguravanje osjećaja pripadnosti grupi, već se to mora održavati putem simbola koji nastaju čestom interakcijom u različitim ritualima izvan zabava, ali o tome više u nastavku rada.

„ Pa ja ne, ali ove grupe da zato ti govorim da sam vanjski suradnik.“ (S_1)

6.2. Nastanak i razvoj emocionalne energije na techno zabavama

Prije samog dolaska prisutne su emocije uzbuđenja koje se protežu i na početak zabave. Također su na početku emocije sreće, iščekivanja, euforije. Vrijedi istaknuti da je S_1 uz uzbuđenje izrazio i dozu straha, odnosno opreza.

„Neću reć da su ta mjesta opasna, al ta mjesta su na neki način kako bi reka rizična. Svašta se može dogodit. Kao ono može uletit racija, može bit ogromna makljaža, može bit da ti se prijatelju nešto loše dogodi razumiješ taka neka stvar. I onda imaš uvijek tu dozu više opreza nego straha.“ (S_1)

„Sreću, zato što kada već osjećaš u grudima kako ti muzika onako titra ono sve ti se odbija, onako dolaziš u taj nekakav osjećaj okej ajmo, ja najčešće samo zatvorim oči i samo počnem znaš.“ (S_3)

„Znači ono kad ti netko kaže nema boljeg osjećaja od plaće. Da definitivno ima. (...) kad dođeš tamo i čuješ ono kako DJ lagano započinje zagrijavanje doslovno osjećaš toliku sreću u sebi ko da ti je sve nestalo. Sad si tu sad možeš bit ono šta jesi. Sad se možeš opustit, sad te boli briga. Ništa ne postoji osim tebe, te grupe ljudi i te muzike. Znači to je osjećaj koji te ispuni da to nije normalno. To mi je ono ajme meni.“ (S_4)

Techno glazba poznata je po svomu repetitivnom zvuku, ali stilovi plesanja dosta su različiti jer svatko prati svoj ritam. Plesanje ima jako veliku ulogu u prijenosu emocionalne energije jer nisu svi plesači na istoj energiji. Sugovornici su koristili izraz *energija* u svojim opisima osjećaja plesanja s drugim pojedincima te prepoznali kako postoji dijeljenje emocionalne energije među plesačima koji ne moraju nužno bit poznanici. Upravo jer im je u zajedničkom fokusu pažnje glazba koja se pušta, odnosno DJ koji ju pušta, u trenutku kada se fokusiraju jedni na druge, kada postaju svjesni energije koju dijele, to postaje vidljivo u obliku ritmičke sinkronizacije. „Tjelesna prisutnost olakšava ljudskim bićima da nadgledaju međusobne signale i tjelesne izraze; ući u zajednički ritam, uhvatiti se u međusobnim pokretima i osjećajima; te signalizirati i potvrditi zajednički fokus pažnje i time stanje intersubjektivnosti“ (Collins, 2004: 64).

„Na tehnavi svako čuje svoje. Najbolja stvar ti je stat na flooru i gledat. Sad gledaš kako on čuje taj beat? Ovaj pleše ovako laganini, ovaj tamo skače. I fora je zapravo vidjet kako ljudi plešu jer ljudi kad plešu nisu svjesni šta rade jednostavno rade ono što im se osjeća prirodno. (...) To ti ovisi kakvu si energiju pokupio. Plešeš i svi najčešće

gledaju samo DJ-a, (...) al te onda nekad zna ti doć neko i skuži da ful slično plešete i onda samo ono okrenete se jedan prema drugome i krenete dancat. (...) nije to za rukice ni ništa nego ste jednostavno jedan do drugog i smijete se jedan drugom, kužite tu briju na kojoj ste. Daš si 5, dobar si i okreneš se DJ-u i opet kreneš sam plesat.“ (S_4)

„ (...) pa najčešće su ono sasvim random ljudi jel ono ti plešeš jako, on pleše jako, pogleda ono uspostavite kontakt očima i ono sam se krenete plesat zajedno. Tako sam i upoznao dosta ljudi. Znam da je bio jedan parti pred godinu, dve i baš sam si jako pleso i frajer pokraj mene ful isto jako pleso i na kraju otišli smo u WC zajedno. I ono niš kaj krenuli smo pričat i tako smo se onda krenuli družiti godinu dve još nakon toga. Samo zato kaj smo oboje jako plesali.“ (S_2)

„To ti najčešće krene tako da se pogledaš znači uvijek dođe do tog kontakta s očima. Pogledaš se kreneš se smijati. (...) onako gledaš ga i onda ga počneš ga pratiti lagano. I onda jednostavno taj osjećaj osjetiš da ste tu negdje, da ste tu, da se znate di ste šta se i da ste na istom. Taj osjećaj, kao šta sam rekla, nemoš opisati jednostavno znaš da je to to i kužiš, kreneš onako lagano. To vidiš po ritmu evo jedino da skužiš je po ritmu po kojem oni plešu, ono kad se malo uskladite onda znaš. (...) Pokušavaš kopirati jedno drugoga. Ja i jedna cura smo se upoznali tako da smo počeli kopirati jedna drugu i napravile smo ples ko da imaš loptu i dodavale se s njom. Tako smo ja i ona skužile da smo na istoj nekoj energiji, pa je bilo ej bok ja sam (ime) bok ja sam (ime). Znači ona je bila na kompletno drugom kraju ograde. Ona je počela ovako, ja skupa s njom, ona meni samo ovako doda ja gledam ono, tako se jednostavno osjećaš. Ta osoba ne mora bit metar do tebe, ta osoba može bit 5 metara do tebe, samo je jednostavno osjetila tu neku tvoju energiju da si ono dobar isto.“ (S_4)

No plesanje ima dublje značenje od fizičke ritmičke sinkronizacije i to na različit način među različitim sudionicima rituala. To je sredstvo povezivanja, kako sa ostalima u nekom obliku neverbalnog upoznavanja, tako i sa samim sobom putem jednog oblika oslobađanja od briga, strahova, neugodnosti i srama. S_1 ističe slobodu kao primarnu emociju uz ples te ističe *buddy sistem*, odnosno dijadu kao grupu, u kojoj dolazi do najvećeg usklađivanja i međusobnog prijenosa EE. S_3 napomenula je da ako se njoj više ne da plesati zbog umora, onda se isti osjećaji prelijevaju na njezinu prijateljicu, no ne nužno i na dečke koji čine ostatak grupe s kojom izlazi. S_3 opisala se kao dosta introvertiranu osobu, ali je navela da je taj prvobitni osjećaj neugode koji je imala kada se našla u velikim grupama ljudi na zabavama nestao u zaborav, tada pada u *trans* jer se fokusira samo na muziku, a ne na poglede drugih. S_2 navodi

zadovoljstvo jer on uživa u tom osjećaju pripadnosti na *flooru*. Stoga je vidljivo da plesanje u sebi nosi element moralnog obnavljanja o kojemu Durkheim (2008) govori. On spominje kako se pojedinci profanom životu vraćaju ojačanih snaga jer na tih nekoliko trenutaka živjeli su manje napetim i slobodnijim životom.

„Najveća kako bi reka, ekipa koja po meni se može u tom izlasku održat je do troje ljudi premda najčešće je i dvoje. Jer već kad je četvoro uvijek se nekome ide negdje neko bi ovamo neko bi tamo. Tako da do troje ljudi, al najčešće dvoje. Tako da najčešće imaš nekakvog tako buddyja s kojim si cili parti.“ (S_1)

„(...) kad zatvoriš oči jednostavno osjetiš tu muziku malo jače (...) nema nikoga oko tebe, osjećaj ti je pa ono ko da si bez brige, ko da ti se nikada nije ništa loše desilo u životu ni ništa. Jednostavno si tamo si sa muzikom i to ti je to. I kad otvoriš oči i vidiš da je drugima tako to ti nema boljeg osjećaja vidiš da je svako u svom fazonu, al vidiš da je svima dobro znaš da si oke ono ko da ti je srce na mjestu.“ (S_4)

„osjećaj zadovoljstva jer je večer prošla super. Korisna je bila. Ispleso sam se, ispustio sam sve iz sebe.“ (S_2)

Osjećaji koji su prisutni tijekom večeri mogu varirati od onih najviših osjećaja apsolutne ekstaze i ispunjenosti trncima, ugodom do onih negativnih emocija poput umora u slučaju S_3 koja ne koristi opojna sredstva. Do negativnih emocija, kako S_4 ističe, dolazi isto u slučaju da tijelo ima lošu reakciju na konzumirane droge. Prilikom toga iskustvo je bitan faktor, ali i kako tvrdi S_1, bitan je sistem potpore. Taj sistem može biti jedna osoba, a može biti i cijela zajednica jer, kako S_4 naglašava, svi su bili u toj poziciji i ljudi znaju kako reagirati ako je nekome loše.

„Onda osjećaj kad DJ nabrijava, onako kad treba pustit drop, taj osjećaj ti je onako ajde ajde ajde toliko si nestrpljiv da to nije humano. I onda kad se pusti taj drop osjetiš sve trnce po cijelom tijelu, samo te prođe onako fuuu. I onda naravno čuješ ljude kako se deru ajmo, daj ga daj ga, čuješ fućkanje, jednostavno čuješ uzbuđenost tih ljudi što tebe još više onda uzbudi jer čuješ da ljudi isto onako žele žele. I onda kad drop padne ono, ajme meni, ko da ti se protrese sve.“ (S_4)

„(...) ako ti buddyju padne energija i on upadne u nekakve bedove, u probleme u to da iz nekog razloga je njemu loše. Uopće nije bitno zašto. I onda tebe to nekako spusti i ti moraš zajedno s njime to proživiti il pokušat ga dignit. Uvijek ga pokušat dignit. Ali ako ne uspiješ često i ti upadaš u tu kolotečinu toga da ti nije baš tako dobro.“ (S_1)

Pred kraj dolaze osjećaji tuge, sjete i žaljenja jer je gotovo, ali za S_2 i S_4, kao i ponekad S_1 odgodu punog proživljavanja tih osjećaja omogućuje *after*.

6.3. Uloga simbola u održavanju emocionalne energije izvan techno zabava i formiranje solidarnosti među sudionicima

Solidarnost je nešto što se proteže kroz većinu intervjua. S_4 nebrojeno puta spominje potporu, razumijevanje i brigu koja se dobije od *techno* zajednice na zabavama i na *afterima*. S_2 je također pod tipično ponašanje svrstao pomaganje i u kontekstu nabavljanja opijata, ali i u uobičajenom smislu. „U trenucima visoke solidarnosti tijela se dodiruju, oči su usklađene u istom smjeru, pokreti se ritmički sinkroniziraju“ (Colins, 2004: 135). Kroz sam čin plesanja dolazi do usklađivanja emocionalnog stanja članova. Ushićenje, koje se iskusi na zabavama, jača solidarnost i dodatno naglašava emocionalna iskustva sudionika *ravea*. Stoga bi, prema Kavanaugh i Anderson (2008), odgovarajući osjećaji povezanosti trebali biti rezultat kolektivnog sudjelovanja u tim ritualima, a ne jednostavnog korištenja droga. Općenito, smatraju da se droga nije koristila sama sebi za svrhu, već joj je svrha pojačavanje iskustva solidarnosti, što potvrđuje i naša sugovornica S_4. Ovo istraživanje pokazalo je da EE ne nastaje u smislu Durkheimovog (1964) kolektivnog ushićenja, već nastaje u sporednim ritualima s ograničenim brojem sudionika, gdje su se dijade istakle nasuprot kolektivnom usklađivanju.

„Čest je i osjećaj prisnosti kad naprimjer, osobito s tim buddyem s kojim si, a i s cijelom ekipom, al kako bi reka manje se osjećaš s njima ako s nekim provedeš cijelu večer ako je netko tvoj buddy. Znaš ono prema njemu osjećaš puno više osjećaj prisnosti i osjećaj da je on tu za tebe i takve stvari.“ (S_1)

„Ta zajednica samo da te pogleda točno znaju šta ti je, znači samo te trebaju pogledat i oni kažu oke njemu je dobro pusti ga na miru. Ljudi uzimaju šta su prije uzeli i točno, ne točno, ali znaju ako ti je loše da ti može bit loše, da će ti pomoć. Naravno postoji ona ljubav kako ju mi zovemo. Ako dođeš nekom nepoznatom čovjeku i kažeš te mogu zagrlit, on će reć naravno da da jer točno zna šta ti je, kaže ajde dođi nema veze ono. Ti ljudi, jednostavno povežeš se na drugačiji način. (...) Ljudi dijele sve iste emocije samo u različita vremena. I svi to skuže. Tu jednostavno ti ne moraš reć nikome ništa on će ti

samo kimunt glavom i dat će ti bocu vode jer vide, samo ga trebaš pogledat. Tamo ljudi se jednostavno razumiju na tako drugačijoj razini da to ne možeš opisat ako jednostavno nisi tamo bio, ako to nisi okusio to nikada neće shvatit. (...) Te supstance jednostavno nisu ključne u svemu tome, meni barem, nisu ključne. To ti je samo ono da ti bude malo ljepše, ono da se malo moš povezat na lakši način s drugima i da ti malo odu brige. Znači to nije potrebno tehnavi, to nije svrha tehnave i festivala. To je samo ono ajde daj da ti bude malo ljepše ko šta ljudima kad zapale cigare njima ode stres. Na tehnavi jednostavno više osjećaš muziku, više si povezan. Tako dođu te emocije dok plešeš s nekim baš ono putem toga dobiš ono taj osjećaj da se s nekim moš povezat samo da se pogledate. Ali još pod velikim slovima nisu ključne za to.“ (S_4)

Sama osoba može postati simbolom posjedovanjem priča i kvaliteta koje idu kao dodatak imenu te osobe (Collins, 2004). To se vidi na primjeru sugovornika i sugovornica koji, kada se prisjećaju nečega što ih podsjeća na grupu, sjete se osoba, odnosno trenutaka proživljenih s članovima svojih grupa. U slučaju sugovornica S_3 i S_4 prisjećanje prati osmijeh, odnosno izražavaju osjećaj sreće neverbalno. Kod S_3 je to zanimljivo promatrati jer ona više nije član te grupe, no opet ju vežu pozitivne emocije uz uspomene. Također, kod S_2 i S_4 postoji izražen osjećaj pripadnosti unutar svoje grupe, s obzirom na to da svoju grupu nazivaju drugom obitelji i da se s istom grupom druže i izvan zabava.

„To nije osjećaj ko da si član, to ti je doslovno osjećaj familije koje si ti biro. (...) Kad dođeš u to društvo imaš osjećaj ko da si tamo cijeli život, ko da se nikad niste makli jedan od drugoga. Il si dio nas il nisi, nema tu članstva.“ (S_4)

„Postoji osjećaj tipa za uvijek nas, što nas ima 5, 6 sveukupno pojedinaca iz ekipe. Među nama ima taj kao čak i da nismo na afteru ili na partiju čisto da smo vani s drugim ljudima, uvijek će se osjećat taj osjećaj da smo ekipa, nas par.“ (S_2)

Kako reagiraju sugovornici i sugovornice kada društvo odbija razumjeti njihovu strast prema glazbi? S_3 je u početku bila ljuta, S_4 je osoba koja voli argumentirane diskusije, ali je i ona spoznala da sa *zatucanim* ljudima postoji granica do koje razgovor može ići, odnosno pojedinci imaju vrlo zacrtana stajališta, koja ne pružaju mogućnost razumijevanja mišljenja koje se razlikuje od njihovog. Suočen s predrasudama, S_1 primjenjuje dozu opreznosti kada s novim, nepoznatim ljudima koji ne izlaze na *techno* dijeli činjenicu on sam uistinu izlazi na *techno*

zabave. Generalno svi iskazuju politiku *na jedno uho unutra, na drugo van* jer ističu da ih nije briga što drugi misle o njima.

„Oooo da da da. Da da kad god kažemo bilo kome ko nije upoznat s (ime kluba) da izlazimo u (ime kluba). Svi odma misle jako loše o nama jer (ime kluba) je jednostavno na jako lošem glasu u Zagrebu. Ma misle svi da smo narkomani, propalice da nemamo život da ćemo se sjebati i tak.“ (S_2)

„Pogotovo ovako rekla bi ove starije generacije, dok techno nije bio još tako rasprostranjen. Imaju te predrasude da se tamo svi drogiraju, da ništa drugo ne radiš nego ono, da se ideš tamo nadrogsat i onda odeš doma, ali za mene je to puno više. Tako da definitivno ima ljudi koji imaju predrasude pred time.“ (S_3)

„Oke da vidjela sam ljude koji se uklapaju u to, naravno ima takvih ljudi. Ali to su jednostavno koji nemaju dovoljno jak karakter i koji su si dopustili da postanu te predrasude. (...) dopustili su si to sami jer nisu znali kako drugačije se suočit sa njima. To ti je ko šta ti mama i tata non stop govore ako si dobio jedan u školi kažu ti da si propalitet. Ti ako si slab karakter ti ćeš to sebi stvarno umislit u glavi i postat ćeš to (...)“ (S_4)

Za zadržavanje grupe S_3 ipak nije bila dovoljna samo *techno* glazba, bile su potrebne nešto jače spona kako bi se spriječilo razdvajanja grupe usred prekida ljubavnih veza između članova. S_1 uviđa svoju fleksibilnu prisutnost te anticipira kako bi mogao nastaviti družiti se s pojedincima iz tih grupa ako im izlasci ne budu u fokusu druženja. S_2 nije siguran o napuštanju grupe, no definitivno bi htio smanjiti svoju odgovornost unutar grupe. A S_4 vidi raspad grupe jedino u fizičkom razdvajanju zbog upisivanja fakulteta jer to slijedi u njihovim životima.

7. Zaključak

Upoznavajući interakcijske procese na *techno* zabavama, uvidjela sam da je riječ o kompleksnijim odnosima nego što bi im dane etikete dale pretpostaviti. Iza kulisa devijantnosti postoji zajednica ljudi koji se ponajprije mogu okarakterizirati kao solidarni. Sugovornici potvrđuju kako konzumiranje opojnih sredstava jest dio rituala koji omogućuje dublju socijalizaciju, ali također naglašavaju da to nije ključan dio druženja. Upravo ti manji, odvojeni rituali s prijateljima i novim poznanicima koji se događaju između plesanja, pokazali su se

značajnim za uspostavljanje EE. Isto tako detaljnijim spoznavanjem interakcijskih rituala fenomen plesa isplivao je kao jedan od važnih faktora za transmisiju emocionalne energije. Sugovornici su prepoznali da postoji dijeljenje emocionalne energije među plesačima koji prepoznaju međusobno usklađenu energiju. Upravo jer im je u zajedničkom fokusu pažnje glazba koja se pušta, odnosno DJ koji ju pušta, u trenutku kada se uspostavi kontakt očima, fokusirajući se jedni na druge, kada postaju svjesni energije koju dijele, to postaje vidljivo u obliku ritmičke sinkronizacije koja kulminira u neki oblik EE. Pritom nije nužno riječ o pojedincima iz iste grupe ili poznanicima.

Techno zabave pokazale su se kao prostori fluidnih prijateljskih odnosa, gdje pojedinci izlaze i ulaze u interakcije bez ustručavanja. Štoviše, usred određenog usklađivanja emocionalnog stanja članova dolazi do ushićenja koje jača solidarnost te dodatno naglašava pozitivno emocionalno iskustvo sudionika *ravea*, no ne u smislu Durkheimovog (1964) kolektivnog ushićenja, već takvo iskustvo nastaje u sporednim ritualima s ograničenim brojem sudionika, gdje su se dijade istakle nasuprot kolektivnom usklađivanju. Stoga su odgovarajući osjećaji povezanosti rezultat sudjelovanja u tim ritualima, a ne pukog korištenja droga. Kako pojedinci prenose emocionalnu energiju sa sobom od situacije do situacije, odnosno idućeg interakcijskog susreta, čime utjelovljuju ono što se podrazumijeva pod interakcijskim ritualnim lancem, tako i sama osoba može postati simbolom, što vidimo na primjeru naših sugovornika i sugovornica koji se prisjećaju osoba, odnosno trenutaka proživljenih s članovima svojih grupa. Također u skupinama kao vrijedan dio rituala istaknuo se *after* koji ima vrlo važno značenje jer na njemu dolazi do jačanja povratnog nabijanja emocija. Pozitivni osjećaji sa zabave, poput osjećaja pripadnosti, sigurnosti, sreće i ugone prolongiraju se ostajanjem nakon završetka zabave, što u konačnici utječe na jačanje cjelokupnog intenziteta emocionalne energije. Situacije, događaji, odnosno uspomene koje proizlaze iz sudjelovanja, kako na zabavama, tako i na *afteru*, predstavljaju simbole koje pojedinci dijele nakon završetka takvih događanja. Pojedinci su motivirani ostati duže jer žele doživjeti pozitivnu emocionalnu energiju. Oni kroz *after* pokušavaju maksimirati razinu emocionalne energije koliko god mogu, što u nekim slučajevima rezultira ostankom i do dan, dva nakon završetka zabave. Upravo te trajne emocije utječu na ukupni osjećaj probitka te ako se uspiju održati, one pojačavaju dugoročni osjećaj emocionalne energije. Sugovornici koji su se sa svojom grupom družili na *afterima* te izvan zabava imali su dublju povezanost, što je vidljivo i u tome da svoju grupu nazivaju odabranom obitelji.

Istraživanje čiji su rezultati prikazani u ovom radu, a koje je provedeno u okviru izrade završnog rada, pokušalo je odgovoriti na prethodno postavljena istraživačka pitanja te time pružiti uvid u iskustva obožavatelja *techno* scene. To je rezultiralo dovoljnom količinom informacija koje su omogućile neke općenitije tvrdnje o cijeloj sceni, barem u gradovima kao što su Rijeka, Zagreb i Klagenfurt. No, ono što ovim istraživanjem nije pokriveno te ono što ostaje kao preporuka za buduća istraživanja, uvid je u koje se situacije prenosi EE, kao i uvid u podatke o različitim razinama EE na zabavi s obzirom na različite ulaze u interakcijske rituale i različite tipove rituala koji se mogu pronaći na zabavi. Također, potrebno je ispitati kakvu ulogu konzumacija opijata ima kao bitan dio rituala, odnosno je li neophodno da se pojedinci drogiraju kako bi održali stečene veze na zabavama.

8. Literatura

Blakie, Norman (2000). *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press.

Collins, Randall (2004). *Interaction Ritual Chains*. New Jersey: Princeton University Press.

Collins, Randall (1981). "On the microfoundations of macrosociology", *American Journal of Sociology*, 86, 984–1014.

Cottingham, Marci D. (2012). Interaction Ritual Theory and Sports Fans: Emotion, Symbols, and Solidarity, *Interaction Sociology of Sport Journal*, 29, 168 -185.

Durkheim, Émile (1964). *The Division of Labor in Society*. New York, Free Press.

Durkheim, Émile (2008). *Elementarni oblici religijskog života*. Zagreb: Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.

Erickson, Rebecca J. (2007). "Where the ritual is: Examinations of a microfoundational mo(ve)ment", *Contemporary Sociology*, 36, 209–211.

Goffman, Erving (1967). *Interaction ritual*. New York: Doubleday.

Kavanaugh, Philip R. Kavanaugh i Anderson, Tammy L. (2008). "Solidarity and Drug Use", *The Sociological Quarterly*, 49, 181–208.

Petrić, Mirko (2014). „Bilješke s predavanja: KMI 6 – Intervju, fokusna grupa“ (neobjavljeni nastavni materijal, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru)

Turner, Jonathan H. i Stets, Jan E. (2011). *Sociologija emocija*. Zagreb: Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.

9. Prilozi

9.1. Protokol

1. Recite nešto o sebi (dob, spol, prebivalište, gdje i s kim živite)
2. Koliko dugo izlazite na *techno partyje*? Možete li mi opisati kako ste počeli?

Interakcijski rituali na *techno* zabavama, njihov nastanak i razvoj

3. Imate li grupu ljudi s kojom izlazite na *techno partyje*? Izlazite li uvijek s istom grupom ljudi? Ako možete, opišite tu grupu.
4. Ima li nešto po čemu se pripadnici vaše grupe i vi sami razlikujete od ostalih grupa na *techno* zabavama? Kako znate tko pripada grupi, a tko ne?
5. Možete li opisati kako se formirala ta grupa?
6. Što biste rekli da je glavni interes koji dijelite svi unutar grupe?
7. Što vas ujedinjava kao grupu?
8. Postoje li neka ponašanja koja se tipično odvijaju na *techno* zabavama? Možete li detaljno opisati te stvari koje uvijek radite na zabavama?
9. Možete li opisati što radite prije ili poslije zabave, kako to točno izgleda?
10. Kako su se razvili ti običaji? Jesu li već postojali kada ste došli u grupu? Jeste li vi sami imali utjecaja pri njihovom stvaranju ili pri mijenjanju postojećih?

Nastanak i razvoj emocionalne energije na *techno* zabavama

11. Možete li detaljno opisati kako izgleda jedna *techno* zabava? Što prvo radite kada dođete? Kako se zatim razvijaju događaji? Što se događa pri odlasku?
12. Kako biste opisali početne osjećaje koji vas preplavljaju pri dolasku na *party*? Kako se dalje, tijekom večeri, razvijaju te emocije?
13. Dijelite li prethodno opisane osjećaje s ostalim članovima vaše grupe na *techno* zabavama?
14. Kako se osjećate dok ste na *flooru* i plešete? Plešete li sami ili s drugima? Dijelite li emocije s drugim plesačima? Jesu ti plesači članovi vaše grupe?

Uloga simbola u održavanju emocionalne energije izvan *techno* zabava i formiranje solidarnosti među sudionicima

15. Postoji li nešto što biste rekli da vas podsjeti na grupu kada niste s njom? Poput riječi, gesta, vizualnih znakova, nešto što povezujete s grupom? Biste li rekli da to predstavlja vašu grupu?
16. Kako se osjećate kada vas nešto podsjeti na grupu? Što vas to zna podsjetiti na grupu?
17. Kako biste opisali vašu ulogu u grupi?
18. Kako se osjećate kao član grupe?
19. Družite li se s istom grupom ljudi kada niste na zabavama? Kako izgleda vaše druženje izvan *partyja*?
20. Susrećete li se s nekim predrasudama osobno? Susreće li se vaša grupa s predrasudama? Kako reagirate u situacijama kada se vaša grupa susreće s predrasudama?
21. Što mislite, zašto se susrećete s predrasudama? Smatrate li da se vaša grupa ili Vi uklapate u stereotipna ponašanja s kojima se susrećete? Ako da, što je to čime se uklapate?
22. Hoćete li napustiti grupu? Ako da, zašto? Ako ne, što biste rekli da vas motivira da ostanete članom te grupe?
23. Ima li još nešto što smatrate da smo propustili, a da je bitno naglasiti kada se razgovara o *techno* zabavama? Ako da, što je to?

9.2. Obavijest o istraživanju

Poštovani/a,

Pozvani ste sudjelovati u istraživanju za potrebe završnog rada, na Odjelu za sociologiju Sveučilištu u Zadru. Tijekom akademske godine 2020./2021. istraživanje provodi studentica Dora Lončarić u sklopu nastavnog kurikuluma 6. semestra studija sociologije, pod vodstvom prof. dr. sc. Saše Božića. Tema je istraživanja emocionalna energija na *techno* zabavama.

Intervju će biti sniman i transkribiran. Ako želite, moći ćete ga dobiti na uvid da biste mogli utvrditi vjerodostojnost navedenih odgovora. Također, možete dobiti audiozapis našeg razgovora.

Vaš identitet i povjerljivost Vaših odgovora bit će u potpunosti zaštićeni. Vaš identitet znat će samo osoba s kojom ste razgovarali. U bilo kojim pisanim materijalima koji će se temeljiti na razgovoru s Vama, bit ćete predstavljeni pseudonimom. Ako želite, na uvid ćete dobiti izvještaj istraživanja, kao i završni pisani rad.

Za bilo kakve daljnje informacije, možete me bez oklijevanja kontaktirati na broj mobitela: _____ ili putem elektronske pošte _____.

9.3. *Suglasnost za istraživanje*

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju u svrhu završnog rada
na Sveučilištu u Zadru, ak. god. 2020./2021.

Ime sugovornika/ce: _____

Istraživačica: Dora Lončarić

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviješten/a sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane i usmene informacije.
2. Ovlašćujem istraživačicu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
  - a) Da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da razumijem da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
  - b) Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu istraživanja.
  - c) Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
  - d) Obaviješten/a sam da će intervju biti sniman i transkribiran.
  - e) Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.

f) Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audiosnimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis _____ Potpis: _____

(Sugovornik/ca)

(Istraživačica)

Mjesto i datum: _____

9.4. Kodna lista

Tematski kodovi	Deskriptivni kodovi
Interakcijski rituali na <i>techno</i> zabavama, njihov nastanak i razvoj	<ul style="list-style-type: none"> - Počeci izlaženja - Opis ljudi s kojima izlazi - Uočene razlike u odnosu na druge grupe na <i>technu</i> - Pripadnost i nastanak grupe - Glavni interes i ujedinjavajući faktor grupe - Zagrijavanje, <i>sam party</i>, <i>after</i> - Običaji grupe
Nastanak i razvoj emocionalne energije na <i>techno</i> zabavama	<ul style="list-style-type: none"> - Sreća, sigurnost, uzbuđenje na početku - Razvoj emocija tijekom večeri - Tuga, sjeta na kraju - Dijeljenje emocija s drugima oko sebe - Osjećaji slobode, pripadanja dok plešu - Povezivanje putem plesanja

Uloga simbola u održavaju emocionalne energije izvan <i>techno</i> zabava i formiranje solidarnosti među sudionicima	<ul style="list-style-type: none"> - Ljudi i događaji podsjećaju na grupu - Osjećaj članstva - Druženje izvan zabava - Međusobno pomaganje - Nisu svi na <i>technu</i> narkomani - Ignoriranje predrasuda - Razdvajanje grupe
--	--